

NEPRIKLAUSOMYBĖS KOVOS

Iš savanorių atsiminimų
1919 m. sausis-vasaris
Kėdainiai- Panevėžys

© Sudarytojas: Vytautas Paliulis, 2002
Spausdino Leidybos centras prie Krašto
apsaugos ministerijos, 2002

Maketavo Mindaugas Kazimieras Pocius

Įvadas

Savanorių atsiminimai apie 1919 – 1920 metų nepriklausomybės kovas yra atspausdinti įvairiuose tarpukario Lietuvos ir išeivijos lietuvių spaudos leidiniuose. Deja, tik nedaugelis respublikos rajonų bibliotekų gali pasidžiaugti išsaugoję sovietmečiu draudžiamas “buržuazinės Lietuvos” knygas, žurnalus, laikraščius. Ir galbūt tik tūlas labai suinteresuotas ir daug laiko turintis skaitytojas pasiryžėlis būtų pajėgus susirinkti, nusikopijuoti, perskaityti visus to meto laisvės kovotojų atsiminimų rinkinius ir nekatologuotus periodikos straipsnius.

Šiuo leidiniu bandoma koncentruotai pateikti įvykius atskiro regiono laiko ir erdvės rėmuose per betarpiškus pačių veikėjų - eilinių savanorių ir vadų - įspūdžius bei pastebėjimus. Atskirų autorių atsiminimų fragmentai, išdėstyti chronologine tvarka, konstruojami į vientisą, tarsi iš skirtingų stebėjimo vietų surinktos informacijos mozaiką. Atsiminimų autorių to meto kalba netaisyta, pateikiama kaip autentiškas dokumentas. Tokiu būdu išlieka ir netikslūs terminai - taip, pavyzdžiui, 1919 m. vasario mėnesį suformuoto Panevėžio apsaugos būrio sudėtyje skyrius arba grandis kautynėse pavadinamas “kuopa”.

Trumpas ir kovotojų įspūdžiais bei emocijomis nuspalvintas atsiminimų rinkinėlis galėtų būti plačiai naudojamas kariuomenėje, visuomeninėse organizacijose, švietimo ir kultūros įstaigose kaip parankinė papildomos informacijos priemonė. Būtų gera susilaukti geranoriškų pastabų, papildymų ir pataisymų.

Norėtusi tikėti, kad besiformuojanti mūsų pilietinė visuomenė jaučia poreikį ieškoti atramos ir stiprybės savo tėvų ir protėvių dvasinių vertybių pasaulyje, jų išgyventos istorijos pamokose.

Sudarytojas

1919 M. KARAS SU BOLŠEVIKAIS

Iš savanorių atsiminimų

PIRMIEJI PANEVĖŽIO KRAŠTO SAVANORIAI

J. VARIAKOJIS (1)

Aš buvau paskirtas Panevėžio srities apsaugos viršininku 1918 m. gruodžio mėn. 29 d.; 1919 m. sausio 1 d., gavęs iš Krašto apsaugos ministerijos 50 000 vokiškų markių, išvykau į savo paskyrimo vietą. Kitą dieną jau buvau Panevėžyje, nors tuomet traukinių judėjimas buvo netvarkingas.

Panevėžyje padėtis buvo labai neaiški ir kritiška.

Būdami kelias dienas Panevėžyje, su keliais savanoriais suspėjome sueiti į sąlytį su Panevėžio jaunimu ir moksleivija, kurie su džiaugsmu sutiko žinią, kad Panevėžyje organizuojama kariuomenė. Turgaus dienoje paskelbėme Lietuvos vyriausybės šaukimą stoti savanoriais tėvynės ginti. Suspėjome išprašyti iš vokiečių kariuomenės dalinio, besitraukiančio į Vokietiją, apie 30 šautuvų su keliais tūkstačiais šovinių, 50 rankinių granatų ir 6 revolverius ir nugabenti į Panendrių kaimą, 5 km. į pietus Panevėžio miesto, pas Balčius

Karininkas
Jonas Variakojis

J. MIKOLIŪNAS (2)

Į gruodžio pabaigą teko perskaityti Lietuvių valdžios išleistą atsišaukimą į tautą, kuriame buvo šaukiama stoti savanoriais į kariuomenę. Keletą tokių atsišaukimų išplatinau.

Nieko daugiau nebelaukdamas, tuojau vykau į Panevėžį ir ten sužinojau, kad yra atvykęs kažkoks vyriausybės skirtas viršininkas su dviem padėjėjais organizuoti savanorių būrį. Suradau juos ir susipažinau. Tai būta karininko Jono Variakojo su karininku Kibirskčiu ir valdininkais Skeberdžiu ir Kregžde. Įstojau į jų organizuojamą Panevėžio srities apsaugos būrį.

Rytojais dieną gavau iš savo viršininko liudijimą, kuriuo pavedama man “rengti savanorių būrius kraštui apsaugoti.” Liudijimas buvo prašytas cheminiu pieštuku, nes visa raštinė buvo viršininko kišenėje.

Gavęs šiokių tokių patarimų bei instrukcijų ir 1000 ostmarkių ginklams ir šoviniams pirkti, kibau į darbą. Mieste turėjau daug pažįstamų, kuriuos ir prikalbinėjau stoti kariuomenėn. Sausio mėn. 4 d. susitikau su Miežiškių (Pan. aps.) pradžios mokyklos mokytoju karininku K. Dragunevičium. Viską jam nupasakojau ir supažindinau jį su viršininku. Stoją ir šis kariuomenėn ir, taip pat gavęs liudijimą, išvyko į Miežiškius rengti savanorių būrius

J. GĖGŽNA (3)

Po Kalėdų atostogų, grįžęs į Panevėžį, sausio 6 d. radau didelių atmainų. Panevėžys jau buvo “raudonas”. Dabartinių mokytojų seminarijos rūmų palangės buvo pilnos “raudonųjų naujokų”, kur buvo jų kareivinės ir štabas. Ties namu gatvėje plevėsavo didžiulė raudona vėliava su kūju, pjautuvu ir visiems žinomomis raidėmis. Į jų tą štabą įeinant ir išeinant teko matyti kelis

pažįstamus, tuo metu buvusius komisarais, Panevėžio inteligentus. Šie, matomai, tyčia, kad “proletariškiau” atrodytų, buvo apsivilkę nudėvėtais drabužiais ir, turbūt, nesiprausę.

Nuėjau į gimnaziją. Mokinių buvo mažai ir tie patys kažko nerimavo, šnibždėjosi. Iš jų sužinojau, kad kai kuriems mokiniams grėsia areštai ir kitoki nemalonumai, o taip pat, kad ir man Panevėžyje bus ankšta. Pasidarė nejauku. Susitaręs su keliais mokiniais, kuriems dėl “šventos ramybės” irgi reikėjo pasišalinti, susirinkome Senajame Mieste, mokinių bute. Čia nutarėme įvairiais keliais išeiti iš Panevėžio iki Lepšių, kur mus žadėjo laukti su arkliais, o nuo Lepšių važiuoti per Ramygalą, Okainius ir Šėtą į Kauną.

POVILAS BABICKAS (4)

Apie tai, kad kuriama Lietuvos kariuomenė, sužinojau 1919 m. sausio 7 d. kai grįžęs po Kalėdų iš atostogų, nuvykau į Panevėžio gimnaziją, kurioje tuo laiku mokiausi. Gimnazijoje mano klasės draugų tarpe buvo pakelta nuotaika: visi tik kalbėjo apie reikalą tėvynę ginti, minėjo tuos moksleivius, kurie per atostogas įstojo savanoriais į kariuomenę, ragino kitus, kad pasektų jų pavyzdžiu ir norintiems nurodinėjo į ką kreiptis, kaip išvykti, kad niekeno nesukliudyti galėtų patekti į pirmuosius mūsų krašto apsaugos būrius.

Tą pačią dieną pavakare nuvykau pas p. Andžejauską, kuriam buvo pavesta verbuoti savanorius Panevėžio mieste. Jis įtraukė mane į karių savanorių sąrašą, išmokėjo kelionpinigius avansu ir nurodė kaip turiu vykti. ...Niekam nepasakoti, kur vykstu, stengtis eiti per laukus, vengiant kelių. Iš Panevėžio išvykti sausio 9 anksti rytą, kad prieš švintant galėčiau pasiekti Molainių kaimą (4-5 km. į pietų vakarus nuo Panevėžio). Atvykus į Molainius, kreiptis į ūkininką Tarušką, kur gausiu papildomų nurodymų tolimesnei kelionei.

Atsisveikinau su mokytojais ir mokiniais –kolegomis. Tik direktoriui p. Balčikonui ir klasės auklėtojui pasakiau, kad įstojau ir išvykstu į Lietuvos kariuomenę; visiems kitiems pasakojau, kad išvažiuoju į Vokietiją, į Leipzigo konservatoriją muzikos studijuoti. Tačiau visi nujautė į kokią “konservatoriją” aš išvykstu ir mano pasakojimams mažai kas tetikėjo, nes, už dviejų savaitių, kai Lietuvos šiaurės rytų daly, kur yra mano tėviškė, įsivyravo bolševikai, tai, pagal vietinių komunistų nurodymus, jie areštavo mano senutę motiną ir išlaikė daugiau kaip mėnesį kalėjime už tai, kad “savo sūnų išleido pas baltagvardiečius”.

IP. RAČYS (5)

Baigėsi Kalėdų atostogas. Mes, surviliškiečiai, Panevėžio gimnazijos vyresniųjų klasių moksleiviai, tarėmės, kas darytina. Į gimnaziją grįžti buvo pavojinga, nes apie Panevėžį siaučia bolševikų gaujos. Namuose pasilikti neleidžia jaunuoliškas įkarštis, nes Tėvynė pavojuje.

Mūsų miestelyje varomas smarkus savanorių verbavimas. Jau prieš Kalėdas išvyko didelis savanorių būrys. Berods, Trijų Karalių dieną, Povilo Lukšio suorganizuotas Kazokų kaimo nemažas jaunuolių būrys išvyksta savanoriais į kariuomenę. Susirinkę į miestelį apylinkės gyventojai iškilmingai juos išleidžiame. Ypač jaudinantis buvo kunigo klebono J. Skarupskio atsisveikinimo žodis, pasakytas bažnyčioje.

Taigi, išleidę minėtus savanorius, mes, gimnazistai, renkamės vargonininko bute ir tariamės visais reikalais. Be manęs dalyvauja **Aleksas Urbelis, Vincas Žilys, Ant. Valavičius, Vincas Švitrys, Justas Lukošius** ir kiti. Gerai prisimenu, kai Valavičius buvo nuomonės, jog dar reikia grįžti į Panevėžį, o ten jau žiūrėsime kas toliau darytina. Visi kiti buvome priešingai nusistatę. Valavičius taip ir padarė. Kaip vėliau sužinojome, jis buvo draugų (Bistricko, Sitavičiaus ir kt.) įskūstas, kaip ateitininkas, ir drauge su Vaitekūnu išvežtas į Dvinsko kalėjimą. Tik per didelę laimę pasisėkė jam pabėgti, o Vaitiekūną bolševikai sušaudė. Visi kiti nutarėme stoti savanoriais

J. MIKOLIŪNAS. (2)

Sausio mėn. 7 d. anksti rytą nuvykau į Panevėžį pas savo viršininką. Čia radau negeriau. Paskutinis vokiečių ešelonas išvyko iš Panevėžio rytą, o apie 12 val. Mieste jau pasirodė atskiri būreliai vietinių bolševikų iš jaunų žydų ir šiaip miesto valkatų. Apsiginklavę jie buvo kariškais šautuvais ir rankinėmis granatomis.

Prie Panevėžio rinkosi reguliaris bolševikų dalys. Padarėm bendrą pasitarimą ir nusprendėm naktį iš sausio 7 į 8 dieną apšviesti Panevėžį ir vykti į Ėriškių kaimą (Ramygalos valsč.) pas mane. Aš, atsitiktinai nupirkęs iš kažkokio miestelėno porą brauningų, apie 16 val. išėjau iš Panevėžio ir apie 19 val. aplinkiniais keliais atvykau į Ėriškius. Čia į savo tėvo namus sukviečiau visus kaimo vyrus į pasitarimą. Nušviečiau jiems susidariusią padėtį ir, žinoma, kviečiau stoti savanoriais. Tokių drąsuolių teatsirado vos keturi vyrai. Vienas iš jų neturėjo kuo apsiauti. Suradau kaime batus ir nupirkau.

J. VARIAKOJIS (1)

Vietinė bolševikinė valdžia, sužinojusi, kad artinasi prie Panevėžio rusų-bolševikų kariuomenė, darėsi vis drąsesnė ir naktį iš 6 į 7 d. sausio mėn. Paėmė miesto valdžią į savo rankas.

Sausio mėn. 7 į 8 d. naktį mes, 9 savanoriai, nusipirkę du pakinkytus į roges arklius ir apsiginklavę revolveriais, pasiryžę pavartoti ginklą, jeigu vietinių bolševikų patruliai mus sulaikytų, išvykome iš miesto ir nuvykome į Panendrius, kur, kaip minėjau, buvo nugabenti gauti iš vokiečių ginklai. Čia prisidėjo prie mūsų visi trys broliai Balčiai ir karininkas K. Dragunevičius. Balčių motina įdėjo mums maisto, palaimino, ir mes su savo brangenybe - ginklais - išvykome Kėdainių link..

J. MIKOLIŪNAS (2)

Laukiu atvykstant panevėžiškių. Žiburio namuos negesinau, nes toks buvo sutartas ženklas: kur bus žiburys, į tą kiemą ir sukti. Laukiu snausdamas. Pagaliau apie 2 val. iš Panevėžio atvyko srities būrys 12 vyrų: karininkas J. Variakojis, karininkas Kibirkštis, valdininkas Kregždė, trys broliai Balčiai, du broliu Kubiliu ir dar keturi vyrai. Jie taip pat vyko aplinkiniais keliais per miškus. Nors Panevėžyje buvo užsirašiusių per 20 vyrų, bet, kai atėjo paskirta valanda, kiti pabijojo ir neatvyko. Būrio gurguolės būta iš dviejų porinių rogių ir 4 arklių. Atvykusiems svečiams motinos buvo skubiai paklotos patalinės. Nuvargę svečiai greit užmigo, o aš ėjau sargybą ir prižiūrėjau bei šeriau arklius.

Gera visiems išsimiegojus ir tvirtai pasistiprinus, pasiėmęs dar tuos 4 iš vakaro užsirašiusius savanorius, visas būrys iš 17 žmonių apie 11 val. pastotėmis išvykome į Ramygalą.

Pravažiuojant Pakiškių kaimą, žmonės išbėgo į gatvę žiūrėti Lietuvos kariuomenės, o aš sustojęs keletą minučių paagitavau. Tuojuo ant greitųjų vienas savanoris prisirašė ir įsėdo į mano roges. Vadinas, į Ramygalą atvyko būrys iš 18 žmonių. Tai buvo sausio 8 dieną.

Ramygaloje radome nemaža žmonių, nes čia buvo turgaus diena. Visas mūsų būrelis sustojo rinkelėje. Apstoję žmonės pradėjo teirautis, klausinėti apie įstojimo sąlygas. Pasinaudodamas gera proga, savanoris Kazys Kubilius ar net pats viršininkas Variakojis įsilipo į vieną namo balkoną ir padarė pranešimą, kviesdamas visus vyrus eiti ginti tėvynės.

Apsistojome vidurinės mokyklos namuose. Saulei besileidžiant, atvažiavo iš Miežiškių mokytojas karininkas Dragunevičius su vienu savanoriu. Kvietimo iš balkono vaisiai buvo neblogi: tuojuo tą pačią dieną užsirašė per 20 žmonių. Rytojaus dieną (sausio 9) būrio viršininkas karininkas Variakojis paskirstė savo valdiniams pareigas: karininkas K. Dragunevičius - kuopos vadas, karininkas Kibirkštis - adjutantas, mane paskyrė susisiekimo komandos viršininku ir suimtųjų vietos bolševikų tardytoju. Ši mūsų kuopa vėliau virto pirmąja kuopa.

Šautuvai buvo išdalinti savanoriams ir jie per visą dieną buvo mokomi kaip apsieiti su ginklais.

POVILAS BABICKAS (4)

Į Ramygalą atvykome apie 13 val. Įvažiuojant į miestelį, mus sulaikė Panevėžio apsaugos būrio patruliai ir, išsiaiškinę kas mes esame ir kuriuo reikalu atvykome, pasiuntė pas karininką Variakojį, kuris formavo Panevėžio apsaugos būrį. Šis būrys gyveno pirmąsias formavimosi dienas: jame buvo apie 40 savanorių ir 4-5 karininkai bei karo valdininkai. Maitinosi pas vietos gyventojus tuo, ką gaudavo iš jų malonės. Apsirengę buvo labai margai:

kiekvienas dėvėjo iš namų atsineštus drabužius, ne visi turėjo batus, buvo apsiavusių klumpėmis ir net naginėmis. Apsigyvenę buvo po keletą pas vietos gyventojus tuščiuose, bet žiemą dažniausiai nešildomuose kambariuose. Įėjęs į “didžiasias kareivines”, radau anksčiau už mane atvykusius gimnazijos draugus: **Tarušką, Pabiedinską, Kareivą** ir dar keletą kitų.

Aš pasilikau Ramygaloj ir įsirašiau į Panevėžio apsaugos būrį. Sužinojęs iš savo kolegų savanorių, kad netoli miestelio pas vieną ūkininką gyvena vokiečių žandaras, kuris gali parduoti šautuvą, pavakare nuvykau į nurodytą vietą. Susiradau vokiečių žandarą ir daug nesiderėdamas už 38 ostmarkes nusipirkau nors ir padėvėtą, bet dar gerą vokiečių karabiną. Priedui jis man dar davė apie 30 šovinių. Grįžęs į būrį jau galėjau ir aš didžiulis, nes buvau apsiginklavęs neblogiau už kitus.

Karininkas Geiga, Valkūnas ir karo valdininkas Chadakauskas išvažiavo į Kauną.

J. VARIAKOJIS (1)

Ramygaloje prie mūsų prisirašė dar keliolika savanorių. Čia sustojome keletą dienų ir jau pradėjome savanorius mokyti elgtis su ginklu ir supažindinti su karo lauko statuto pagrindais. Čia mūsų vyrai, maršuodami po miestelį, pirmą kartą užtraukė dainą “Kur lygūs laukai”, kuri ne vienam iš susirinkusių pamatyti kariuomenę išspaudė ašarą.

Gavę žinių iš atbėgančiųjų iš Panevėžio gimnazistų, kad bolševikų kariuomenė dviem dienom po mūsų išvykimo paėmė Panevėžį ir dabar eina Ramygalos linkui, mes turėjome trauktis toliau, nes dar buvome per silpni priešintis.

POVILAS BABICKAS (4)

Apie 18 val. karininkas Variakojis įspėjo, kad po vakarienės niekas negultų, bet pasirengtų kelionei. Apie 20 val Panevėžio apsaugos būrio savanoriai išžygiavo Ramygalos-Šėtos vieškeliu.

Kelias buvo užpustytas, žygiavome greit ir tik ryte prieš auštant atvykome į Okainių kaimą. Mus suskirstė po 3-4 žmones, apgyvendino pas ūkininkus ir iki sutemų leido ilsėtis. Čia mūsų būrys vėl padidėjo keliais savanoriais, įstojusiais iš Okainių kaimo ir jo apylinkių. Temstant išvykome iš Okainių vieškeliu link Šėtos.

Į Šėtą atvykome apie vidunaktį ir sustojome poilsio lauke, miestelio vidury. Miestelio pakraštėse ant kelių buvo išstatyti patruliai, be to, keletas savanorių buvo pasiūsti surasti ir atvaryti keletą pastočių. Neįprastas nakties žygis gerokai išvargino žmones, be to, buvo nemažai apsiavusių klumpėmis, arba blogais netinkamais žygiui batais, tad jų kojos buvo tiek pritrintos, jog nebegalėjo toliau žygiuoti.

Nebegalėjusius paeiti savanorius susodino į 3 pastotes, likusieji išsirikiavome ir sausio 11 d. apie 2 val. išžygiavome iš Šėtos vieškeliu link Kėdainių. Maždaug per valandą atvykome į Kaplius. Čia visų akys nušvito, kad likusiąją nakties dalį ir visą kitą dieną ilsėsime šiame kaime.

J. MIKOLIŪNAS (2)

Išstatę sargybas, sugulėme miegoti, nes buvome labai nuvargę. Šiek tiek numigę, pailsėję ir pasistiprinę, vėl stvėrėmės darbo, o karininkas Kibirskštis, vado įsakymas, išvyko į Kėdaines apžiūrėti butus apsigyvenimui ir bendrai pasižvalgyti, kas ten darosi.

Apie 23 val. grįžo iš Kėdainių karininkas Kibirskštis. Jis pranešė, jog Kėdainiuose yra pakankamai vietos apsigyventi ir kad ten mes esame pageidautini svečiai. Susirengėme kelionėn: kas raitas – arklių turėjome apie 35, o rogių 8 – maišą ant arklio pasidėjęs ir virve pririšęs, kas važiotas, - iškeliajome. Būrys turėjo vos porą šiokių tokių balnų, ant kurių jojome aš ir karininkas Dragunevičius. Vadas su adjutantu važiavo.

SAVANORIŲ ŽYGLIAI KĖDAINIŲ KRAŠTE

J. MIKOLIŪNAS (2)

Į Kėdainius nuvažiavome sausio 13 d. 7 val. su tam tikru išpūstu iškilmingumu. Į miestą įžygiavome ilga grandine, kas raitas, važiuotas, kas pėsčias. Neturėdami kulkosvaidžių, pasidarėme dirbtinus: įritinę porą medžių į roges, pridengėm juos brezentais. Iš šalies žiūrint atrodė, jog tai kulkosvaidžiai.

J. ŠARAUSKAS (6)

Panevėžiečiai atvyko į miestą karininko Variakojo, Panevėžio srities viršininko vedami. Atvyko su tam tikru furoru. Kai kurie savanoriai buvo raiti balnotais arkliais ir ginkluoti. Kiti savanoriai, daugiausia maišais pabalnotais arkliais, virviniais apinasriais, ginkluoti kas kuo gali-vieni senais ir daugumoje netinkamais vartoti kariškais šautuvais, revolveriais, kiti medžiokliniais šautuvais, kardais be makščių ir makštėmis be kardų. Iš šalies žiūrint atrodė visi ginkluoti. Be to, jie, ištikrųjų neturėdami, sugebėjo ir “kulkosvaidį” įscenizuoti. Visi iš aprėdo buvo margi: kas juodu švarku ir batais apsiavęs, kas pilka sermėga ar kailiniais apsilkęs ir nagingėmis ar klumpėmis dėvėjo. Vieni jojo, kiti rogėse važiavo, tretį pėsti ėjo. Bet šis, apie 100 žmonių būrys atrodė gausingas ir gerai ginkluotas. Vyrai, nors buvo išvargę, žygiavo pakeltu ūpu. Ginkluotai jėgai į Kėdainius atvykus, lietuviams pakilo ūpas. Priešų dvasia buvo nuslopinta. Mieste paplito kalbos, esą atvykusios gerai ginkluotos lietuvių kariuomenės dalys.

J. MIKOLIŪNAS (2)

Drąsiai ir pakeltu ūpu per miestą žygiuodami, įvažiavome į kareivinių kiemą. Tuojau uždarėme vartus, kad smalsieji žiūrovai nematytų mūsų turto ir nežinotų tikro žmonių skaičiaus. Kieme mus pasitiko Kėdainių srities viršininkas karininkas J. Šarauskas ir nurodė suirusiose kareivinėse tinkamesnius kambarius, kuriuos ir užėmėme.

Kambarių būta su išdaužytais langais, nekūrentų ir todėl labai šaltų. Tuojau prinešta šiaudų “lovoms” pakloti ir, šiek tiek pasistiprinę šilta arbata, tuojau sugulėme miegoti.

KAZYS KUBILIUS (7)

Naktimis šalome, nes vėjas pūsdavo pro daugybę plyšių languose. Miegojome ant šiaudų, užsikloję kuo kas turėjo. Aš šiam reikalui vartodavau savo moksleivišką palatą.

POVILAS BABICKAS (4)

Sustoję Kėdainiuose, pradėjome maitintis “iš katilo”. Maistas buvo labai neprašmatnus, bet džiaugėmės, kad gaudavome reguliariai duoną ir kartą arba du kartus per dieną karštos buizos pasrėbti.

KAZYS KUBILIUS (7)

Maistas buvo ne labai įvairus: pusryčiams gaudavome juodos arba baltos duonos ir kavos, vakarienei irgi tą patį. Mūsų virėju buvo savanoris Balys Balčas, žmogus gana stambaus ūgio, geros širdies, bet kulinarijos moksluose labai mažai įgudęs. Visdėlto jo išvirtą miežinę košę su spirgais visi mes valgydavome su dideliu malonumu.

Mums į Kėdainius atvykus, įgulos viršininko pareigas pradėjo eiti karininkas Variakojis, o komendanto pareigas – karininkas Šarauskas.

Mūsų būryje buvo nemaža Panevėžio gimnazijos vyresniųjų klasių gimnazistų: **Antanas Pabėdinskas, Kazys Taruška, Černius, Lelys, Šipelis, Juodeika, Rauduvė, Julius Aperavičius, Motieka, Jonas Masiliūnas, broliai Narakai** ir daug kitų.

1919 m. sausio mėn. Kėdainiuose būrys daug mokėsi ir tvarkėsi.. Bolševikų kariuomenė užėmė Šėtą.

J. MIKOLIŪNAS (2)

Pasilikti Kėdainiuose, turint pašonėje gausingesnį ir geriau ginkluotą priešą, buvo pavojinga. Todėl visos vadovybės pasitarime buvo nuspręsta su visomis jėgomis atsitraukti į Kruopių kaimą, 10 kilometrų nuo Kėdainių Kauno link. Prieš apleidžiant Kėdainius mieste ir apskrityje buvo paskelbtas karo stovis. Tuo būdu norėta suvaržyti vietinių komunistų veikimą.

J ŠARAUSKAS (6)

Į Kruopius būriai atvyko apie 4 val. Trobose suliepsnojo balanos. Šeimininkės ir šeimininkai rengėsi priimti gerokai sušalusius svečius. Buvo suskirstyti žmonėms butai ir arkliams pastogės. Tik prieš pusėję budėjo lauko sargyba ir kaime vaikščiojo patruliai.

Sausio 16-17 buvo pirmieji šaudymo pratimai Barupės upelio pakrantėje. Neturėdami geresnio taikinio, upelio atkrantėje pastatė Labūnavos klebono klojimo duris. Duryse buvo balta kreida aprėžtas žiedas, į kurį buvo išleista po 2-3 šovinius. Daugiau šovinių tam tikslui išleisti negalėjo, nes viso nedaug turėjo, reikėjo palikti susirėmimams su priešu.

Iš čia nuvyko vienas karininkas į Kauną, į Krašto apsaugos ministerijos štabą, išdėstė padėtį, gavo šautuvų ir šovinių ir parvežė pirmos uniformos kepures, pilkos medžiagos su geltonais lankeliais.

KAZYS KUBILIUS (7)

Kai užsidėjome kariškas kepures ir apginklavome visus savanorius, tuoj pasijutome esą tikri kareiviai. Ant kairės rankovės – tautinių spalvų trikampis. Savo milines irgi padabinome tautinėmis spalvomis.

Išbuvę tris dienas Kruopiuose, vėl grįžome į Kėdainius. Kai žygiavome per Kėdainių siauras gatves, tai žemė po mūsų kojomis dundėjo, o langų stiklai sprogo nuo mūsų garsių dainų. Ir kėdainiečiai nustebo. “Iš kur čia šiandien tiek daug naujos kariuomenės atvyko?”

Kėdainių srities apsaugos
viršininkas karininkas
J. Šarauskas

J. ŠARAUSKAS (6)

Apsiginklavę ir uniformuoti abu savanorių būriai grįžo į Kėdainius. Dabar savijauta buvo kitokia. Jautėsi, kad yra ginkluota jėga. Iš prieš pusės buvo išstatytos lauko sargybos ant vieškelio į Surviliškį, Kolupiuose ant Šėtos kelio, Šilainėlių kaime ant geležinkelio tiltų per Nevėžį ir Obelę.

KAZYS KUBILIUS

Vasario 7 d. iš ryto gyvenimas Kėdainiuose plaukė normalia vaga. Nustatytą valandą prasidėjo pratimai kuopose, darbas štabe. Aš buvau užimtas ūkio reikalais raštinėje, kai staiga apie 9 val. atbėgo vienas savanoris ir pranešė, kad bolševikai užpuolė mūsų užtvarą Kolupių kaime

(2,5 km. nuo Kėdainių) ir po trumpos kovos kaimą užėmė. Nė vienas kareivis bolševikams nepateko ir visi laimingai išsigelbėjo.

Būrio vadas karininkas Variakojis įsakė karininkams Mikoliūnui, Dragunevičiui ir Šarauskui vesti savo kuopas Kalupių link, o pats nuvyko pas vokiečius tartis dėl bendro veikimo. Aš įsiprašiau būrio vado leisti man vykti su karininko Mikoliūno kuopa ir apsirūpinęs šautuvu bei šoviniais prisijungiau prie skubiai žygiuojančių Kaplių link pirmosios kuopos

Vos tiktai mes užėjome už miesto ir perėjome geležinkelio liniją, kuri kerta Kėdainių-Šėtos vieškelį, kai buvome pavaišinti smarkia kulkosvaizžių ugnimi. Raudonoji kariuomenė stovėjo Kalupių kaime ir iš čia mus apšaudė. Karininko Dragunevičiaus kuopa nužygiavo palyginti

saugia nuo priešų ugnies geležinkelio linija, kad pultų Kalupius iš dešinės pusės, o pirmoji kuopa pasiliko vieškelyje. Kai bolševikų ugnis aptilo, pirmoji kuopa, išsiskleidusi į grandinę, pradėjo pulti Kalupius Kėdainių-Šėtos vieškeliu. Nesutikdami didesnio pasipriešinimo, prisiartinome prie Kalupių.

J. MIKOLIŪNAS (2)

Pastebėjus, jog bolševikai iš kairės mišku ir iš dešinės Paabelės upeliu gausingomis jėgomis mus supa, pasitraukėme iš kaimo į lauką ir čia užėmėme pastovią poziciją griovyje, einančiame skersai Kalupių kaimo lauko. Čia nusprendėme priešą sulaikyti. Priešas atidengė smarkią šautuvų ir trijų kulkosvaidžių ugnį. Mūsų grandinė retai šaudė. Pastebėję bent mažiausią priešų slinkimą pirmyn, paleisdavome į jį keletą smarkių salvių. Tuo būdu norėta parodyti, jog mes ne tik nesitraukiame, bet ir nieko nebijome.

KAZYS KUBILIUS (7)

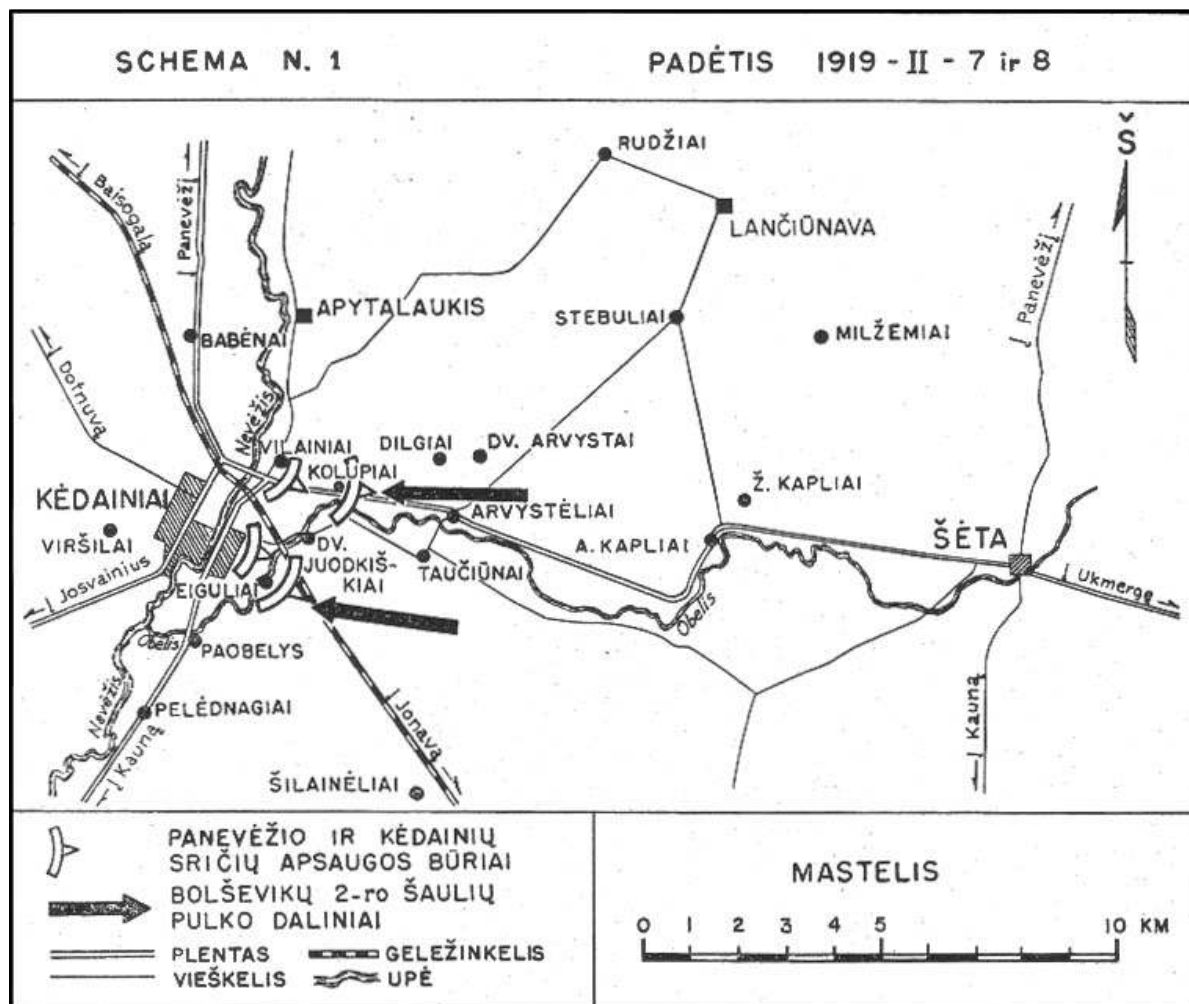
Prie pat kaimo buvome bolševikų apšaudyti, bet iš mūsų niekas nenukentėjo. Subėgome daubon prieš pat Kalupių kaimą. Čia priešų kulkos mums mažai buvo pavojingos, tačiau kiek daugiau baimės įvarė bolševikų artilerija. Nors sviediniai sprogo tolokai nuo mūsų, tačiau prie artilerijos ugnies nepratusiems savanoriams kiekvienas šūvis ir sviedinio sprogimas įvarydavo nemaža baimės. Prisipažinsiu, kad ir aš pats iš pradžių buvau visiškai nuo patrankų šūvių apstulbęs ir tik po geros valandos atsipeikėjau, pamatęs, kad bolševikai labai nevykusiai šaudė ir iš jų artilerijos mums bent tuo tarpu jokio pavojaus negresia. Po gero pusvalandžio pradėjo šaudyti ir vokiečių baterija, esanti kažkur prie Kėdainių dvaro. Mane kiekvieną sykį apimdavo baimė, kai per mūsų galvas pragariškai zvimbdamas bolševikų pusėn lėkdavo patrankos sviedinys. Po kiekvieno šūvio aš prisiglausdavau prie žemės. Dariau tai visiškai instinktyviai. Iš pradžių dar negalėjau išskirti, kur šaudė vokiečių ir kur bolševikų patrankos. Tik tai po valandukės, atsipeikėjęs, pradėjau išskirti priešų ir savųjų ugnį. Mane apėmusi panika dingo ir pradėjau sekti, ką daro mano draugai. Daugumai savanorių artilerijos ugnis tiek pat baimės įvarė, kiek ir man. Ir jie po kiekvieno patrankos šūvio pasilenkdavo prie žemės ir laukdavo, kol sviedinys pralėks ir sprogs tolumoje. Pradėjome gالياusiai vienas iš kito juoktis ir pagaliau visiškai atsipeikėjome.

Tuo tarpu karininkas Mikoliūnas įsakė mums pulti Kalupių kaimą. Vos tik išėjome iš daubos ir leidomės kaimo link, kai mus apipylė kulkosvaidžio kulku kruša. Tačiau bolševikai šaudė netaikliai ir kulkos prazvimbdavo pro mūsų galvas. Karininkas Mikoliūnas, matyti, nenorėdamas mūsų pavojun statyti, įsakė sugrižti į daubą. Bolševikų kulkosvaidis buvo čia pat miškelyje prie Kalupių ir be paliovos mus šaudė. Mūsų šautuvų ugnį mes nukreipėme į tą miškelį. Po kelių minučių šaudymosi bolševikų ugnis suretėjo, pradėjome šovinius taupyti ir mes. Iš miškelių pasigirdo žmogaus šauksmas. Matyti, mūsų paleista kulka į ką tai pataikė. Šauksmas girdėjosi gana ilgokai, pagaliau nutilo. Kitą dieną, po kautynių, mūsų raitieji žvalgai rado tame miškelyje jau sustingusį raudonarmiečių kūną. Jo tai šiurpų balsą mes ir buvome girdėję.

Slinko ilgos ir baisios valandos, o padėtis nesikeitė. Karininkas Mikoliūnas įsakė man nuvykti į Kalūpių kaimą ir jį išžvalgyti. Aš pasukau kiek į dešinę vieškelio link ir vieškelio grioviu prisiartinau prie kaimo. Jame nesimatė jokios gyvybės. Prieš artilerijos sviedinys pateko į vieno ūkininko grįčią, sudraskydamas stogą, išnešęs langus ir duris. Antras sviedinys įstrigo namo sienoje nesprogęs. Visi kaimo gyventojai buvo pasislėpę ir aš nieko nepastebėjau. Aš perėjau per visą kaimą ir kitame jo gale su dideliu nusistebėjimu pamačiau karininką Variakojį, vokiečių karininką ir būrelį mūsų ir vokiečių kareivių. Jie sau ramiai šnekučiavo, o čia pat stovėjęs vokiečių sunkusis kulkosvaidis karts nuo karto prabildavo savo greita ir įspūdinga kalba. Bolševikų artilerija buvo gretimame kaime, už 2-3 km., o jų pėstininkų dalinys prasimušė mišku iki pat Kalupių kaimo. Jie ir dabar dar buvo susispietę tame miškelyje ir šaudydavo ne tik mūsų kuopą, bet ir karininko Variakojo ir vokiečių būrelį.

Papasakojęs būrio vadui apie padėtį ir gavęs iš jo įsakymą karininkui Mikoliūnui, vėl tuo pačiu keliu per tuščią, bolševikų artilerijos šaudomą kaimą grįžau į seną vietą. Tuo tarpu iš

Kėdainių laukais, tiesiai į mūsų kuopos pozicijas prie miškelio vyko nedidelis vokiečių dalinys su sunkiuoju kulkosvaidžiu, kurį vežė pora arklių. Šis būrelis, neperspėtas apie bolševikų susigrupavimą miškelyje, be jokios priedangos skubėjo mums į pagalbą. Dabar bolševikai į jį ir nukreipė savo kulkosvaidį. Lyg žaibo pakirsti krito abu arkliai, ant žemės išsitiesė ir kareiviai. Taip jie ir išgulėjo iki sutemų, kol nurimo kautynės.

J. ŠARAUSKAS (6)

Rusai bolševikai, matydami, kad čia sumušti grandinę ir užimti Kėdainius negali, pradėjo supti iš pietų pusės. Čia jie susidūrė su Kėdainių srities apsaugos būrio atskira lauko sargyba ties Aigulių kaimu prie geležinkelio tilto. Susišaudyta. Priešas buvo daug stipresnis. Sargyba neatlaikė ir traukėsi Kėdainių link. Čia į pagalbą atėjo Kėdainių srities apsaugos būrio atsarga, pakraštį. Bolševikai Aigulių kaimą jau buvo užėmę. Prasidėjo kautynės. Greitu laiku atvyko ir Povilas Lukšys su savo vyrais iš Šilainėlių, kur jie buvo atskiroj lauko sargyboj. Dabar mūsų grandinė padidėjo ligi 40 žmonių, bet kulkosvaidžio neturėjome. Prisidengdami priemiesčio tvoromis nuo priešo akių, čia mūsų šauktiniai atidengė smarkią šautuvų ugnį ir sulaukė priešo grandinę, lygiu lauku slenkančią Kėdainiu link. Iš Aigulių kaimo priešas atidengė ir kulkosvaidžio ugnį. Kautynės tęsėsi...

Priešas, pastebėjęs, kad jo artilerija Panevėžiečių grandinę mažai veikia, perkėlė ugnį į Kėdainių priemiestį. Sviediniai krito ties palivarku Juzefava ir Stoties gatve. Mieste kilo panika. Prasidėjo bruzdėjimas. Priešas per savo agentus paleido Kėdainiuose gandas, kad jis esąs galingas ir šiandien pietausęs Kėdainiuose, o ryt pusryčiausiąs Kaune. Be to, tie patys agentai pradėjo skleisti gandas, kad, girdi, panevėžiečių grandinė jau sumušta ir paimta nelaisvėn ir kad štai po valandos kitos priešas paimsias miestą. Įvairiuose miesto užkampiuose pradėjo grupuoti nelietuviškas gaivalas ir slapta tarėsi, laikydamas tarp grupių ryšius. Buvo pavojus susilaukti

ginkluoto puolimo iš užpakalio. Bruzdančiam gaivalui nuraminti reikėjo griežtų priemonių. Tad Kėdainių srities viršininkas paskelbė mieste apgulos stovį. Įsakė uždaryti krautuves, vartus, iš gatvės pusės duris ir langines ir niekam neišeiti iš namų. Pasiuntė 6-7 savanorius į gatvę patruliuoti. Patruliai buvo raiti, ginkluoti šautuvais, revolveriais ir kardais. Jiems buvo įsakyta griežtai įspėti gyventojus, kad nesirodytų gatvėse; prieš neklausančius bei pasipriešinusius pavartoti jėgą ir ginklą. Tikslas buvo pasiektas: po valandos miestas atrodė kaip išmiręs, nė vieno gyvo žmogaus. Tik riščia jodinėjo gatvėmis patruliai.

Tuo laiku netikėtai atsirado vokiečių artileristai su dviem patrankom. Jie už geležinkelio kryžkelėj Surviliškis- Vilainiai sustoję, atidengė ugnį į mišką, į šiaurę nuo Kalupių kaimo. Ten būta bolševikų rezervo. Netikėtai pasirodę iš lietuvių pusės artilerijos sviediniai sukėlė rezerve paniką ir šis netvarkingai pradėjo trauktis. Čia kiek pasilpnėjo priešų ugnis ir mūsų kariai užėmė Kalūpius.

KAZYS KUBILIUS (7)

Karininko Dragunevičiaus kuopa buvo pasistūmėjusi toli už Kalupių kaimo ir būtų toliau žygiavusi, bet pajutusi bolševikus jau beveik iš užpakalio, atsitraukė iki geležinkelio linijos ir čia, kaip ir pirmoji kuopa, kovėsi visą dieną.

J. ŠARAUSKAS (6)

Pietų gi pusėje priešas, negalėdamas numušti Kėdainiečių grandinės ir įsiveržti į miestą, tęsdamas ugnį iš fronto, pasiuntė atskirą raudonarmiečių dalį Obelės upės pakrantėmis Kauno kelio link, kad perkirstų telefonų liniją Kėdainiai- Kaunas ir apsuptų mūsų dešiniąją sparną. Jiems tai sutrugdyti Kėdainių srities apsaugos viršininkas buvo pasiuntęs būrelį iš devynių žmonių. Čia pasižymėjo Kėdainių būrio savanoris Povilas Lukšys savo karžygiškumu. Jis, nuvykęs su 8 savanoriais į Paobelio dvarą, užėmęs tenai tinkamą poziciją, smarkia šautuvų ugnimi sulaukė žymiai didesnę slenkančią priešų grandinę ir privertė ją pasitraukti. Priešų grandinė grįžo į Aigulių kaimą. Tada drąsuoliai Povilas Lukšys ir V. Vainauskas su kitais savanoriais, Obelės aukštais krantais dengdamiesi, užėjo Aigulių kaime priešui iš užpakalio, metė rankinių granatų ir atidengė šautuvų ugnį. Nors bolševikų buvo apie kuopą, tačiau turėdami priešaky mūsų šaudančią grandinę ir gavę netikėtą smūgį nežinomos jėgos iš užpakalio, iš kaimo metėsi bėgti, o vėliau, atsišaudydami, traukėsi į mišką, į pietus nuo Juodkiškio dvaro. Buvusi Kėdainių žieminių priemiestyje mūsų grandinė tuojau užėmė Aigulius ir iš čia apšaudė besitraukiantį priešą.

Tuo būdu pats opiausias padėjimas buvo išgelbėtas.

Pavakarėj bolševikų šautuvų ir kulkosvaidžių ugnis retėjo, o artilerija nustojo veikusi.

J. MIKOLIŪNAS (2)

Vakarop pastebėjome, kad bolševikai traukiasi Aristavos – Apytalaukio dvarų link. Tada mes, įsidėję į roges užmuštą, sužeistą ir sušalusį vokiečių kareivius, kulkosvaidį su šoviniais ir pakinktus, patys visa tai nutempėme į Vilainių dvarą ir atsitraukėme į geležinkelio liniją. Čia, palikę pusę savanorių atskirose sargybose, kitą pusę nuvedėme į Kėdainius pavalgydinti. Pasiūpinę pakeitėme pirmuosius,

Taip Panevėžio apsaugos rinktinės savanoriai ir baigė šios dienos kautynes. Tai buvo pirmasis mūsų savanorių krikštas.

Tenka pastebėti, kad bolševikai puolė Kėdainius ir iš pietų pusės: Eigulių kaimo ir Paabelės dvaro kryptimi. Šią vietą gynė Kėdainių srities apsaugos būrys su savo vadu karininku Šarausku. Jei karininkas Šarauskas bolševikų būtų parblokštas, tai Kėdainius priešas būtų užėmęs, o mūsų rinktinė būtų iš trijų pusių apsupta.

Kėdainių srities apsaugos būrys po 1919 m. vasario 7 d. mūšio su bolševikais ties Kėdainiais

J. ŠARAUSKAS (6)

Dar vakare iš Kauno atvyko krovinių automobiliais vokiečiai kulkosvaidininkai. Mūsų būrių vadai kreipėsi į vokiečių hauptmaną Kėdainiuose nušvietė jam dieną buvusių kautynių ir dabar esamą padėjimą ir prašė jį priskirti bent po vieną kulkosvaidį su kulkosvaidininkais kiekvienam lietuvių būriui. Vokiečiai mūsų prašymą patenkino – priskyrė 5 kulkosvaidininkus, 1 kulkosvaidį ir davė 25 rankines granatas. Įeita į artimą kontaktą su vokiečių vadovybe Kėdainiuose. Tuo mūsų padėjimas Kėdainiuose sustiprėjo. O mūsų savanoriai, išvydę mums priskirtus kulkosvaidžius, labai džiaugėsi. Jie metė valgę pietus, nežiūrėdami, kad jau buvo geras vakarienės metas, apie 21 val. puolė prie kulkosvaidžių, kiekvienas norėdamas susipažinti kaip juo veikti.

KAZYS KUBILIUS (7)

Vasario 8 d. Kėdainių įgula sulaukė paspirties – iš Jonavos atvyko vokiečių pėstininkų kuopa su keliais kulkosvaidžiais

J. MIKOLIŪNAS (2)

Tą pačią naktį Kėdainių dvare įvyko pasitarimas mūsų vadų su vokiečių hauptmanu ir buvo nustatytas rytojaus dienos puolimas.

Auštant maišytas kėdainiečių ir panevėžiškių žvalgų būrys su vienu kulkosvaidžiu ir keturiais kulkosvaidininkais buvo susidūręs ties Taučiūnų kaimu su bolševikais.

J. ŠARAUSKAS (6)

...anksti rytą sustiprinta mūsų žvalgyba, 16-17 žmonių susėdė į roges su 1 kulkosvaidžiu, 5 vokiečiais kulkosvaidininkais, 2 raitininkais išvyko iš Aigulių kaimo Šetos link. Žvalgybos viršininku buvo V. Vainauskas, jo pavaduotojas Povilas Lukšys. Vykti turėjo pro Juodkiškio mišką per Taučiūnų kaimą. Raitieji, jodami apie 400 žingsnių priešaky rogių, besitartindami prie Taučiūnų, pastebėjo kaime raudonarmiečius. Vos spėjo apsigrižę riktelti apie tai važiuojantiems

rogėse, kaip pasipylusi bolševikų grandinė (apie kuopą) pradėjo šaudyti į mūsiškius ir supti. Mūsiškiai, išvydę tokį gausingą priešą, patys būdami negausingi, vienas antras pabūgo ir buvo bepradedą bėgti atgal. Bet čia juos Povilas Lukšys sudraudė, padrašino ir išskleidęs grandinę atidengė į priešą ugnį. Vokiečiai kulkosvaidininkai, iššokę iš rogių, buvo bepradedą bėgti, palikdami kulkosvaidį. Vainauskas, ištraukęs iš rogių ir pastatęs kulkosvaidį, mėgino atidengti ugnį. Kadangi jis su kulkosvaidžiu nebuvo pratęs veikti, tai jam nesisekė. Tai pamatęs vokiečiai "gefriteris" tuoj sugrįžo prie kulkosvaidžio ir pradėjo šaudyti. Kulkosvaidžių ugnis paveikė bolševikus: jie liovės supę ir pradėjo trauktis. Tačiau netikėtai raudonarmiečiai pradėjo šaudyti iš Taučiūnų dvaro. Mūsiškiai, nerasdami kitos išeities, atsišaudydami traukėsi. Čia apie 8 val. ryto ir žuvo Povilas Lukšys – pirmoji auka kautynių lauke dėl Lietuvos nepriklausomybės. Taip pat žuvo ir Kėdainių srities apsaugos būrio 2 arkliai. Vos spėjo mūsų žvalgyba grįžti, kai įvairiose vietose pradėjo bolševikai šaudyti ir pulti mūsiškius. Bet šį kartą mūsiškių padėjimas (apie 50 vokiečių kareivių ir kelių kulkosvaidžių sustiprintas) buvo stipresnis. Kautynės užsitęsė visą dieną.

J. MIKOLIŪNAS (2)

Apie 14 val. buvo suduotas dešiniajam bolševikų sparnui smūgis ir paimta apie 18 belaisvių. Tai įvyko Apytalaukės Kuliupių kaimo linijoje.

KAZYS KUBILIUS (7)

Apie 14 val. mes pradėjome pulti. Aš šį kartą buvau priskirtas prie karininko Dragunevičiaus mokomosios kuopos, kuri turėjo sulaikyti bolševikų puolimą iš pietų vakarų pusės. Apsistojome viename kaime prie Josvainių – Kėdainių vieškelio. Netrukus mes pradėjome pulti. Šį kartą aš sekiau puolimą, būdamas nuošaliai nuo kautynių centro. Buvo graži žiemos diena, kokios dažnai pasitaiko vasario mėnesį. Truputį šalo. Saulutės spinduliai slėpėsi toli, už mėlynojo rūko. Visa apylinkė dainavo nepaprastą karo dainą. Dūsliai ir šurpiai aidėjo artlerijos pabūklų šūviai, nervingai tratėjo kulkosvaidžiai ir be paliovos girdėjosi šautuvų šūviai.

J. MIKOLIŪNAS (2)

Sumušę bolševikus ir pasiėmę belaisvius, vakare sugrįžome į Kėdainius ir svarbesnėse vietose išstatėme sargybą. Tų dviejų dienų kautynėse iš Panevėžio būrio jokio nuostolio nebuvo. Bendri iš mūsų pusės nuostoliai buvo šitokie: vienas lietuvis savanoris ir vienas vokiečiai kareivis nukauti. Du vokiečių kareiviai sužeisti, du vokiečių ir vienas mūsų arkliai nukauti ir du mūsų arkliai pateko bolševikams. Iš priešų pusės, žmonių pasakojimais, buvę žymiai daugiau nukautų ir sužeistų, kuriuos bolševikai traukdami pasiėmė su savim.

KAZYS KUBILIUS (7)

Vasario 9 d., sekmadienis, praėjo ramiai. Mūsų sargybos stovėjo toli nuo Kėdainių ir budriai sekė kiekvieną priešų žingsnį. Su bolševikais jokių susidūrimų neįvyko. Po vakarykščių kautynių jų aktyvumas žymiai sumažėjo. Užtat mes apsisparnojome drąsa ir viltimi. Būrio vadas pranešė karininkams, kad tariasi su vokiečiais dėl galutinio bolševikų likvidavimo Kėdainių fronte. Su vokiečiais susitarta ir kitą dieną, pirmadienį, vasario 10 dieną Panevėžio srities apsaugos būrys, paties vado vadovaujamas, žygiavo Šėtos link.

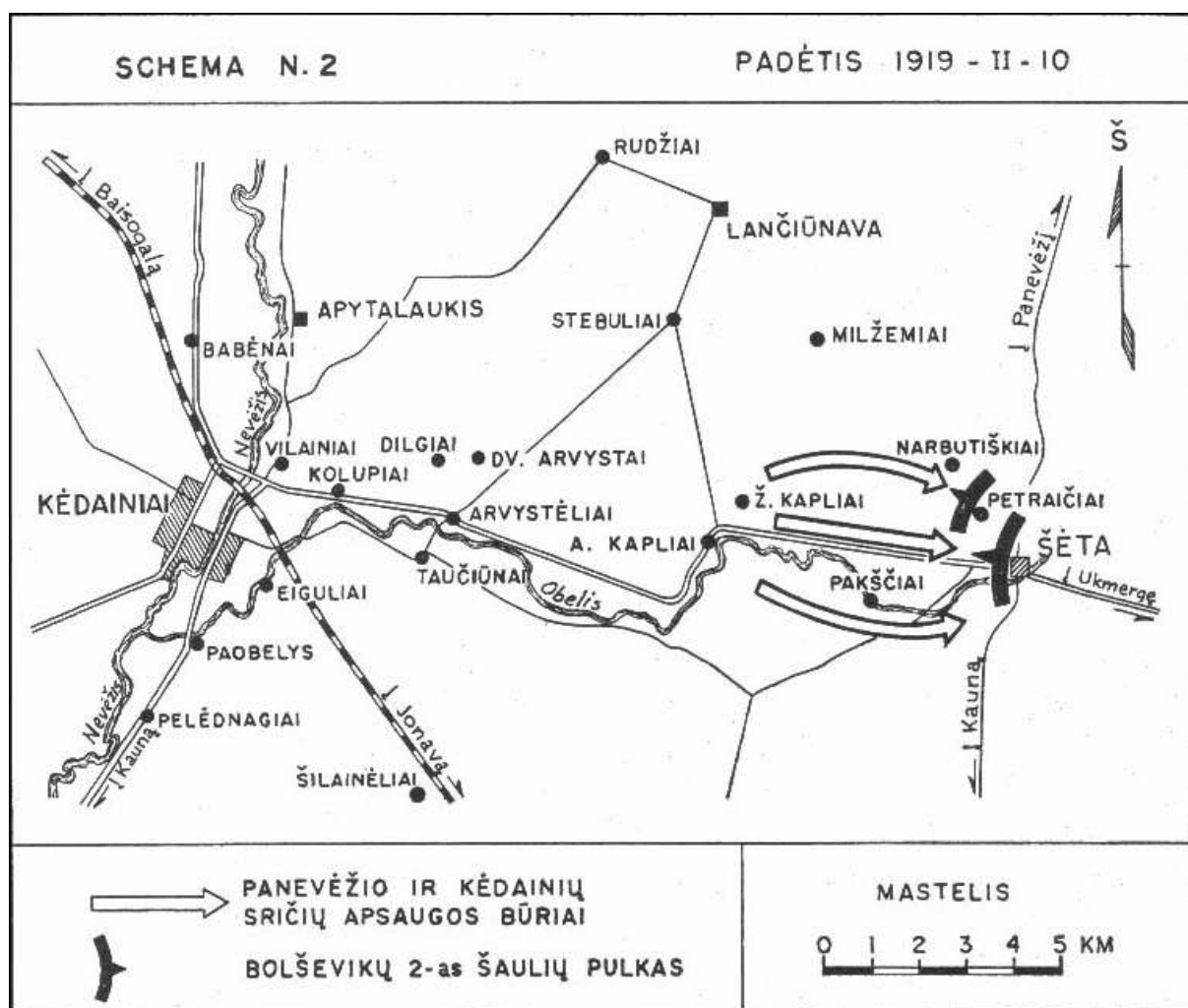
POVILAS BABICKAS (4)

Po pusryčių išėjęs į kareivinių kiemą radau išrikiuotus savanorius, kuriems dalino šovinius. Atsistojau į rikiuotę, kad gaučiau skirtus man šovinius. Šį kartą dalindami šovinius jų per daug nesigailėjo, tad kiekvienas paėmėm tiek, kiek tilpo į šovinyną ir į viršutinių drabužių kišenes. Išdalinę šovinius, įsakė susėsti į pastotes ir netrukus išvažiavome vieškeliu link Šėtos. Atvykę ties Aristava sustojome, išlipome iš rogių, pastotes gražino namo, o mes pėsti žygiavome tolyn.

Nepriėję Aukštųjų Kaplių, ties vienkiemių matėme pastatytus pozicijas du pabūklus, o atvykę į Kaplius radome mus belaukiančius vokiečių pėstininkus. Visus savanorius suskirstė į tris lygius būrius, vokiečių pėstininkai taip pat buvo suskirstyti į tris būrius ir mus įterpė tarp vokiečių pėstininkų taip, kad kiekvienam iš dešinės ir kairės teko kaimynas vokiečiai.

J. MIKOLIŪNAS (2)

...rinktinė, sudaryta iš Panevėžio būrio 60 žmonių su trimis karininkais, Kėdainių būrio apie 20 žmonių, vokiečių pėstininkų apie 20 žmonių su trimis karininkais, su trimis kulkosvaidžiais ir dviem vokiečių patrankom apie 11 val. išžygiavom Šetos link. Ties Ž. Kaplių kaimu visą rinktinę padalinome į tris būrius, įmaišė į kiekvieną po keletą vokiečių ir po vieną kulkosvaidį. Dešinysis būrys, paties rinktinės vado karininko Variakojo ir vokiečių vadovaujamas, puolė Šetą iš pietų pusės, vidurinis būrys, karininko Dragunevičiaus vedamas, puolė iš vakarų pusės, ir kairysis būrys, mano (J. Mikoliūno) vedamas, puolė iš vasaros vakarų pusės. Dvi vokiečių patrankos ir vienas kulkosvaidis buvo pastatyti Ž. Kaplių kaimo pakluonėje ir apšaudė miestelį.

J. VARIAKOJIS (1)

...iš Ž. Kaplių kaimo pradėjome Šetos puolimą. Pasidalijome į tris voras, vokiečių artilerijai ir kulkosvaidžiams paremiant.

Dešiniajais vorais vadovavo karininkas J. Variakojis, kuris puolė bolševikus per Pakščius ir turėjo užėti jiems iš pietų pusės.

Viduriniajais vorais vadovavo karininkas K. Dragunevičius, kuris puolė vieškeliu Kapliai – Šeta.

Kairiajais vorais vadovavo karininkas J. Mikoliūnas, kuris puolė per Ž. Kaplius, Narbutiškius ir Petraičius.

J. MIKOLIŪNAS (2)

Kautynės buvo smarkios. Kairiajam būriui buvo nepalanki pozicija: plikas laukas ir kalnas, be to, dar vėjas su sniegu į akis pūtė; reikėjo apie pusantro kilometro šliaužte įšliaužti į Šėtą.

POVILAS BABICKAS (4)

Prie mūsų būrio buvo priskirtas karininkas Mikoliūnas. ...Beeinant per mišką, pradėjo snigti. Išėję į Narbuciškio pamiškę, išsiskleidėme į grandinę ir pradžioje stati, lėtu žingsniu slinkome pirmyn. Prieš mus netoli tesimatė: tarp krintančių sniegulių matėsi pilkšvas laukas, iš kur girdėjosi šautuvų ugnis ir pro ausis prazvimbė kelios kulkos. Įsakė gulti ir pradėti šaudyti. Užtaisant šautuvą šovinys įlindo iki pusės į lizdą ir įstrigo. ...Išsukęs grūstuvą, pabandžiau su juo iškalti šovinį. ...Užtaisant antruoju šoviniu vėl pasikartojo ta pati kliūtis. ...Baigiant krapštyti antrąjį šovinį, viena kulka prazvimbė pro mano ausis, o netrukus antra nukrito kairėje prie pat mano galvos ir rekošetudama apibėrė sniegu mano veidą. Pažvelgęs ta kryptimi iš kur lėkė kulkos, pamačiau vokiečių, savo kaimyną iš kairės, kuris atsiskukęs šaudė į mane. Apsidairęs greit susivokiau kodėl jis taip darė: kol aš šalinau šautuvo kliūtis, visa grandinė buvo paslinkusi 15 – 20 žingsnių pirmyn ir tik aš vienas atsilikau užpakaly. ... Atsikėliau ir bėgte pasileidau pirmyn, numatęs atsigulti už kokių 20 žingsnių prieš grandinę, kad turėčiau laiko susitvarkyti šautuvą, kol grandinė lėtai slinkdama prisivys mane. “Nelakia, pilvu čiaužia”, - išgirdau karininko J. Mikoliūno komandą. ... Man taikyta komanda taip patiko savanoriams, kad vėliau praminė Mikoliūną “karininkas Nelakia-Pilvu- Čiaužia”.

KAZYS KUBILIUS (7)

Aš buvau priskirtas prie karininko Variakojo voros, kuri pradėjo pulti miškelį iš Montvydavo kaimo. Mums padėjo dar vienas vokiečių būrys su kulkosvaidžiu. Bolševikai sutiko mus iš miško smarkia kulkosvaidžio ir šautuvų ugnimi, tačiau mūsų puolimo nesulaikė. Grioviais mes prisiartinome prie pušyno ir privertėme bolševikus trauktis į miško gilumą. Prasidėjo puolimas miške. ... Nuo mūsų ir bolševikų šūvių miške kilo toks pragariškas triukšmas, kad nebuvo galima vienas kito išgirsti. Kiekvienas šūvis miške nuaidėdavo šimtu atgarsių, viskas susiliejo kažkokioje siaubingoje kokofonijoje. O prie to prisidėjo mūsų garsus “valio”, nes bėgdami mišku ir nematydami priešo, drąsinome save tuo vieningu šauksmu. Šaudyti jau nebuvo prasmės, nes priešo nesimatė; jis, matyt, bėgo. Užmovę durtuvus ant šautuvų, vėl leidomės pirmyn per miško tankumą. Priešakyje karininkas Variakojis ir vokiečių leitenantas Franc. Praslinko viena minutė, antra. Štai miškas pradėjo retėti ir mes atsidūrėme pamiškėje, iš kurios kaip ant delno matyti Šėtos miestelis ir plati apylinkės lyguma. Per laukus Ukmergės vieškelio linkme pakrikusiai bėgo bolševikai. Tą pačią minutę iš miško išbėgo ir du vokiečiai su kulkosvaidžiu. Prasidėjo bėgančiųjų bolševikų naikinimas. Išbėgęs iš miškelio, aš bėgau šalia vokiečių leitenanto ir karininko Variakojo. Taip bėgome pirmyn gal dvi minutes, kai lauko vidury prisiartinome prie gilios duobės. Vokiečių leitenantas staiga sviedė į duobę rankinę granatą. Pasigirdo baisus sprogimas ir žmonių šauksmai. Iš duobės pasikėlė iškeltomis rankomis apie 15 bolševikų. Kita dalis pasiliko duobėje gulėti. ... Keli savanoriai vienu momentu apsupo raudonarmiečius ir juos nuginklavo. Mes gi bėgome pirmyn, šaudydami į bėgančius raudonarmiečius. Balto sniego padengtame lauke matėsi daug sužeistų ir užmuštų bolševikų. Tačiau nemaža jų dalis, matyti, daug anksčiau apleidusi kautynių lauką, spėjo pasiekti tolimą Ukmergės vieškelį ir mūsų šautuvų kulkos jų jau negalėjo pasiekti. Sustojome. ... Susirinkome krūvon. Laimėjimo džiaugsmo apsvaiginti, valandėlei gavome atsikvėpti.

Kautynės visur baigėsi. Matyti, bolševikai paliko Šėtą. Reikėjo skubėti į miestelį ir užkirsti kelią dar ten užsilikusiems ūkio daliniams. Tad susiričiau smarkiu žingsniu žygiavome pirmyn, o kai priėję Šėtą nieko ten neradome, užtraukėme mūsų mėgiamą “Pelėdą”. Šėtoje radome ir iš kitos pusės įžygiavusius karininkų Mikoliūno ir Dragunevičiaus savanorius ir vokiečius.

J. MIKOLIŪNAS (2)

Kadangi man pirmajam su savo būriu teko įbėgti į Šėtą, tai saviems žmonėms įsakiau ieškoti amunicijos bei ginklų, kurių patys mažai turėjome. Buvo labai juokinga žiūrėti : mes velkame, nešame ir krauname ginklus ir amuniciją (kelias dešimtis šautuvų, keliolika tūkstančių šovinių, 18 lauko telefono aparatų, 10-15 kilometrų kabelio, rankines granatas, tris vėliavas su bolševikiškais šukiais, antklodes, milines), o vokiečiai avižas.

KAZYS KUBILIUS (7)

Būrio vadui įsakius, aš, surinkęs keletą ūkininkų pastočių, su keliais savanoriais grįžau į kautynių lauką surinkti sužeistuosius ir užmuštuosius bolševikus. Paguldęs sužeistuosius į roges ant šiaudų įsakiau vežti juos į Kėdainius, o pats grįžau į Šėtą ir prisijungiau prie linksmai vakarienaujančių savanorių. Klebonas ir kiti pasiturintieji Šėtos piliečiai, kuo galėjo ir turėjo, vaišino karininkus ir kareivius.

J. MIKOLIŪNAS (2)

Po šių mūsų pasisėkimų pakilo mūsų drąsa, o pergalės atgarsiai nuaidėjo į visas šalis. Savanoriai dar labiau ėmė plaukti ne tik iš laisvų apylinkių, bet ir iš bolševikų užimtųjų. Po šių kautynių mūsų būrys jau galėjo lengviau tvarkytis ir organizuotis.

KAZYS KUBILIUS (7)

Vasario 11 d. laidojome Povilą Lukšį. Bažnyčioje buvo iškilmingos pamaldos, po to eisena į kapines. Dalyvavo beveik visa Kėdainių įgula. Prie kapo atsisveikinimo žodį tarė klebonas Pranskietis, karininkas Variakojis, karininkas Šarauskas, draugų savanorių vardu aš prabilau. Taip Kėdainių kapinėse išdygo pirmasis Lietuvos savanorio kapas.

J. MIKOLIŪNAS (2)

Vasario mėn. 16 dieną šventė visa įgula. Juk tai buvo mūsų pirmos metinės Nepriklausomybės sukaktuvės. Iš Panevėžio ir Kėdainių būrių buvo parinkti geriausiai apsirengę ir apsiavę savanoriai. Iš jų buvo sudarytos dvi nemažos kuopos ir raitelių komanda apie 60 žmonių. Karininkas Dragunevičius vadovavo pirmajai kuopai, aš antrajai, o raitelių komandai – vienas iš senesniųjų savanorių, nes tai komandai neturėjome karininkų. Visam paradui vadovavo karininkas Šarauskas, o karininkas Variakojis, kaip įgulos viršininkas, priėmė paradą.

KAZYS KUBILIUS (7)

Iki vasario 16 jokių žygių ir ekspedicijų neįvyko. Uoliai rengėmės švęsti metinę Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo sukaktį. Mankštinomės, valėme ginklus, lopėme suplyšusius rūbus.

Vasario 16 d. visa įgula rikiuotėje nužygiavo pamaldoms į bažnyčią. Sumą laikė kun. Pranckietis. Giedojo savanorių choras. Nors nedidelėje aikštėje prie Nevėžio tilto ir buvo ankštoka, tačiau paradas gerai pavyko.

J. MIKOLIŪNAS (2)

Paskirtą valandą į miesto rinką fajetone atvyko įgulos viršininkas karininkas Variakojis, valdininko Kregždės lydimas. Karininkas Šarauskas davė komandą: “šautuvu gerbk”. Išsirikiavusieji komandą ne per blogiausiai atliko, o Šarauskas su raportu pasitiko įgulos viršininką. Įgulos viršininkas, priėmęs raportą, parado vadui karininkui Šarauskui lydint, apėjo išsirikiavusias kuopas ir raitelių komandą ir pasisveikino. Po to įgulos viršininkas pasakė atitinkamą kalbą, o visų parado dalyvių sušukta tris kartus valio Lietuvos Nepriklausomybei, vyriausybei ir kariuomenei. Įgula, išsirikiavusi po keturis, mušant bugnininkui (apie orkestrą tuomet dar ir nesvajojome) perėjo ceremonijaliu maršu pro įgulos viršininką ir dainuodami sugrįžo į kareivines.

Čia turiu pažymėti juokingą smulkmeną: kažkokį rusų policininko kardą teturėjo tik karininkas Dragunevičius, o aš turėjau rapirą, kurią tam momentui buvau pasiskolinęs iš vieno vokiečio. Parado žiūrėti buvo susirinkę daugybė miesto ir apylinkės žmonių.

KAZYS KUBILIUS (7)

Ypač gražiai pasirodė mūsų raitieji žvalgai, kurių skaičius pastaromis dienomis labai padidėjo, nes daug savanorių atvyko su savais arkliais. Raitininkai mums buvo labai reikalingi, jie buvo mūsų būrio pasididžiavimas ir pažiba. Gražiai žygiavo ir mūsų pėstininkai, ypač mokomoji karininko Dragunevičiaus kuopa.

Vakare įvyko savanorių surengtas koncertas-balius. Buvo solo dainavimas, deklamacijos. Paskui linksmai šokome iki pat ryto.

Karininkai J.Variakojis
K.Dragunevičius

Panevėžio srities apsaugos būrio štabas 1919m. pavasarį
Kėdainiuose

J. VARIAKOJIS (1)

Kovo mėn. 12-14 kartu su vokiečiais paėmėme Baisogalą ir Šeduvą.

Didinome ir stiprinome savo būrį, kuris 1919 m. kovo mėn. 22 d. buvo pavadintas Panevėžio atskiru batalionu.

PETRAS RUSECKAS (8)

Paaiškinimas

Kovos dėl Kėdainių, Šėtos ir kitų artimų sričių buvo labai svarbios ir lemiamos. Neapgynus šių sričių nuo bolševikų, Kaunas ne tik būtų atkirstas nuo žemių Lietuvos, bet vargu ar beišsilaikytų. Bolševikams apsupus Kauną iš žemių, Kauno butis pasidarytų labai sunki, o tuomet drąsiau pakeltų galvą ir slaptai Kaune esantieji bolševikai. Žlugus Kaunui, kažin ar bepavyktų ir Nepriklausomybę atlaikyti. Vadinasi, Kėdainių, Šėtos, Krekenavos laukuose buvo sprendžiamas Kauno, o su juo sykiu ir ***Nepriklausomybės likimas.***

Atsiminimų autoriai

1. J. Variakojis, 4 p. L. K. Mindaugo pulkas
2. J. Mikoliūnas, Kovos dėl Kėdainių, P. Ruseckas, Savanorių žygiai, 1 d.
3. J. Gėgžna, Ar laukti stebuklą, ar imtis griežtų priemonių?, Kardas, 1934., Nr. 22
4. Povilas Babickas, Pirmosios dienos Lietuvos kariuomenėje, Karo archyvas, 1937, 8 t.
5. Kun. Ip. Račys, Mano kelias į savanorius, Karys, 1951, Nr. 3
6. J. Šarauskas, Pirmosios kautynės, St. Butkus, Savanoris, 1929
7. Kazys Kubilius, Taip pradėjome kovas, Karo archyvas, 1938, 9 t.
8. Petras Ruseckas, Savanorių žygiai, 1 d., p. 101